

Helsinki 29.7.2003

Avoim kirje

Electronic Frontier Finland – EFFI ry

Jakelu: Suomalaiset europarlamentaarit

EFFIN KANTA OHJELMISTOPATENTTEIHIN

Euroopan parlamentti käsittelee direktiiviehdotusta, joka koskee tietokoneohjelmistojen patentointia. Electronic Frontier Finland ry (EFFI) toivoo, että suomalaiset eurokansanedustajat toimisivat aktiivisesti direktiivin kohdalla tavoitteenaan sellaisen järkevän kompromissin aikaansaaminen, millä voidaan turvata erityisesti PKT-sektorin olemassaolo ohjelmistoalalla unohtamatta kuitenkaan myös Nokian kaltaisten eurooppalaisten globaalien yritysten kilpailukykyä. Yhdistyksen mielestä tähän lopputulokseen päästään parhaiten muotoilemalla direktiivi siten, että patentoinnin edellytyksenä on edelleen todellinen yhteys fyysisen maailman ilmiöihin. Tämä mahdollistaa toisaalta kuluttajaelektronikan ja laitteistojen suojaamisen ja toisaalta poistaa liialliset oikeudelliset riskit yrityksiltä, jotka keskittyvät pelkästään ohjelmistotuotantoon.

Konkreettisesti EFFI toivoo, että arvoisat vastaanottajat voisivat tukea mahdollisimman laajasti kulttuuri- ja sivistysvaliokunnassa ja teollisuusvaliokunnassa komission pohjaan tehtyjä esityksiä, jotka eivät ole mukana tämän hetkisessä oikeusvaliokunnan raportissa.

Taustaa

Euroopan patenttitoimisto (EPO) on jo jonkin aikaa myöntänyt ohjelmistotuotepatentteja – mahdollisesti Euroopan patenttisopimuksen vastaisesti. Suomessa Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) päätti alkaa hyväksyä mahdollisesti patenttilain vastaisesti ohjelmistotuotepatentteja 14.2.2003, samalla kun direktiivi on vielä käsittelyssä Brysselissä.

Ohjelmistotuotepatentit ovat usein käytännössä ohjelmistopatentteja

Euroopan patenttisopimuksen ja patenttilain mukaan tietokoneohjelmaa tai matemaattista teoreemaa sellaisenaan ei voi patentoida. Kärjistetysti tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Pythagoraan teoreemaa, jota voidaan käyttää kahden pisteen välisen etäisyyden laskemiseen, ei voisi patentoida sellaisenaan.

EPO:n ja PRH:n tulkinnan mukaan tietokoneohjelman tai matemaattisen teoreeman käytännölliset sovellukset voi kuitenkin patentoida. Esimerkin tapauksessa tämä tarkoittaisi sitä, että Pythagoraan teoreeman kaikki mahdolliset käyttötarkoitukset (esim. kahden pisteen välisen etäisyyden laskeminen tietokoneen ruudulla) olisivat patentoitavissa. Tietojenkäsittelytieteen tutkimuksessa tällaisia vastaavia, matemaattisesti perustanvalaautuisia lauseita löytyy edelleen. Vaikka tietokoneohjelmaa tai -algoritmia ei voikaan patentoida "sellaisenaan", olisivat sen kaikki järkevät käyttötarkoitukset patentoitavissa, mikä johtaa samaan lopputulokseen, kuin jos ohjelma tai kaava olisi patentoitu sellaisenaan.

Asiantunteva patenttiasiamies pukeekin ohjelmistopatentin ohjelmistotuotepatentiksi ja käyttää hakemuksessa esimerkiksi sanoja "prosessi" ja "järjestelmä" täyttääkseen keinotekoisesti teollisen sovellettavuuden ja teknisyyden vaatimukset. Tämä on nykyinen tapa kiertää säädöksiä.

Ohjelmistopatentit ovat vaikeaselkoisia

Ohjelmistopatentit on kirjoitettu tietojenkäsittelyn asiantuntijoille vaikeaselkoisella kielellä. Vaateet ovat usein moninaisia ja hyvin laajoja, eikä patenttihakemuksissa tarvitse esittää toimivia esimerkiohjelmia. Näistä syistä ohjelmistopatenteista ei ole käytännössä mitään hyötyä ohjelmoijille. Yritykset eivät yleensä rohkaise ohjelmoijia tutkimaan patenteja, pikemminkin päinvastoin. Patenttien tutkimisesta ei ole ohjelmoijille juuri hyötyä ja toisaalta on myös parempi, jos ohjelmoijat eivät joudu tietoisesti rikkomaan patenteja.

Patentoidut ohjelmat ovat usein asiantuntijoille ilmeisiä

EPO:nkin myöntämät ohjelmistotuotepatentit suojaavat usein ideoita, jotka ovat tietojenkäsittelytieteen asiantuntijoille ilmeisiä. Yleisin patentti koskee jonkin erikoisalan pientä edistysaskelta, joka on ilmiselvä tietojenkäsittelyn asiantuntijoille. Viite [EPO] sisältää esimerkkejä EPO:n myöntämistä kyseenalaisista ohjelmistotuotepatenteista.

Ohjelmistopatentteja käytetään kilpailun tukahduttamiseen

Koska EPO:nkin myöntämät ohjelmistotuotepatentit ovat usein yksinkertaisia ja ilmeisiä alan asiantuntijoille, voi tyypillinen ohjelmisto rikkoa tekijöidensä tietämättä useita patenteja. Patenteja käytetäänkin pelottelu- ja kaupankäyntivälineinä. Yritykset, joilla on suuri patenttisalkku, voivat estää kilpailijan pääsyn markkinoille väittämällä, että kilpailijan tuote rikkoo useita heidän patentejaan. Samaten tällaiset yritykset usein puolustautuvat patenttirikkomusväitteitä vastaan osoittamalla, että toinenkin osapuoli rikkoo heidän patentejaan.

Ohjelmistopatentit suosivat vakiintuneita ja usein suuria yrityksiä, jolla on ollut varaa ja aikaa kerätä ohjelmistopatentteja ja puolustaa etujaan oikeudessa, uusien innovatiivisten yritysten ja avoimen lähdekoodin ohjelmistojen kustannuksella. Jotkut suuret yritykset ovat jopa esittäneet väitteen, että ohjelmien tuottaminen on niille suhteessa kalliimpaa kuin muille. Jos tämä väite pitää paikkansa, niin miksi yhteiskunnan pitäisi suosia tätä tehottomampaa hyödykkeiden tuotantomallia lainsäädännöllä?

On huomattavaa, että kaupallisesti erittäin tärkeät avoimen lähdekoodin ohjelmistot (esim. Linux) eivät voi sisältää osia, joita ei saa käyttää vapaasti ilman lisenssimaksuja. Muun muassa vapaiden multimediaohjelmien kehittäminen on tähän mennessä onnistunut vain siksi, että kehittäjäyhteisö on kansainvälinen, eikä ohjelmistopatentteja tunnusteta kaikkialla maailmassa – toistaiseksi.

Ohjelmistopatenttien salliminen ei lisää pienten ja keskisuurten yritysten kasvumahdollisuuksia, kuten jotkut nykyään paljon patenteja käyttävät yhtiöt väittävät, vaan pakottaa ne mukaan varustelu-kierteeseen, jossa vastapuolella on jo ennestään valtava patenttisalkku käytössään. Avoimen lähdekoodin kehittäjäyhteisö taas ei voi osallistua tähän kilpavarusteluun laisinkaan, vaan jää täysin maspatenttoijien armoille.

Ohjelmistopatentit ovat kasvava ongelma

Yhdysvalloissa ohjelmistopatentit ovat olleet hankala ongelma jo pitkään. Empiiristen tutkimusten mukaan patenteilla ei ole ohjelmistosektorilla mitään tekemistä innovaatiotoiminnan kanssa [INN]. Toisin kuin toimivassa patenttijärjestelmässä, patentit eivät ole tekniikan tason mittari ohjelmistotalalla. Yhteiskunta ei hyödy patenteissa kuvatun tiedon julkistamisesta, koska julkaistut "keksinnöt" ovat vanhentuneita usein jo ennen patenttisuojan saamista eivätkä ne monasti ole teknisesti hyödynnettävissä (selittävä kieli vaikeaselkoista ja ohjelmiston lähdekoodi puuttuu). Patentit ovat ohjelmistotalalla vain strategisia pelinappuloita. Tällöin niiden lukumäärän merkitys kasvaa ja varsinainen sisältö jää toissijaiseksi.

Patentihakemusten valtava määrä tekee EPO:n turvamekanismit hyödyttömiksi: vaikka patenttitietokannat olisivat teknisesti miten hyviä tahansa, erittäin harva pystyy palkkaamaan riittävästi pätevää henkilökuntaa ruotimaan vuosittain myönnettäviä kymmeniä tuhansia patenteja ja kirjoittamaan valituksia niistä, joiden katsoo sisältävän jo ennestään tunnettuja menetelmiä. Toisin kuin yleishyödyllisten ohjelmien kehittäminen, on se työtä jota kukaan ei vapaaehtoisesti tee.

Ohjelmistotuotteisiin liittyvä innovaatiotoiminta eroaa joiltakin osin muista teknisistä teollisuudenaloista: ohjelmistotuotteissa tekninen yhteensopivuus ja avoimet tekniset standardit ovat tärkeässä asemassa [EGOV]. Siksi yksi kaupallisesti strateginen patentti väärässä paikassa voi estää alan teknistä kehittymistä paljon laajemmin kuin olisi yhteiskunnallisesti järkevää.

Tyypillinen ohjelmisto koostuu suuremmasta määrästä "rakennuspalikoita" kuin perinteiset tekniset laitteet, joita varten patenttijärjestelmä alun perin suunniteltiin. Niinpä jo pienehkö yksittäisen ohjelmoijan tekemä ohjelma voi rikkoa lukuisia patenteja. Sen sijaan, että ongelman ratkaisuun käytetään ilmeistä, tehokasta ja patentoitua ratkaisua, voidaan patentoitu rakennuspalikka joutua korvaamaan merkittävästi tehottomammalla vaihtoehdolla (ks. esim. [EFFECTS]).

Esimerkiksi moniin yleiskäyttöisiin multimediasstandardeihin sisältyy algoritmeja, joissa on piileviä patenteja. Patentit haittaavat standardeja tukevien ohjelmistojen kehittämistä. Patentin omistava yritys voi vaatia jälkikäteen lisenssimaksuja yksittäisiltä ohjelmistokehittäjiltä ja käyttäjiltä – sillä ei ole merkitystä, onko ohjelmisto maksuton vai maksullinen. Monet ohjelmistoihin liittyvät patentti-riidat Yhdysvalloissa ovat perustuneet juuri siihen, että yritys on kaivanut esiin monia vuosia vanhan patentin ja ryhtynyt rahastamaan lisenssimaksuja [GIF, MP3, JPEG]. Ohjelmoija ei ole joko tiennyt patentista tai sen kattamaa ideaa on voinut aiemmin käyttää ilman lisenssimaksuja.

Tietokoneohjelmistojen tapauksessa patentin kesto on alan nopean kehityksen vuoksi myös erittäin merkittävä tekijä. Patenttiin liittyvä kielto-oikeus voi nimittäin hyvinkin kestää huomattavasti pidempään kuin patentoidusta menetelmästä on mitään hyötyä. Tekijänoikeuden huomattavasti pidemmästä kestoista ei ole vastaavaa haittaa, koska tekijänoikeuden vaikutusalue on patenttia suppeampi: tekijänoikeus suojaa vain yhden sovelluksen muodon, kun patentin yksinoikeus kattaa tietyn idean kaikki sovellukset.

Tekijänoikeus tarjoaa riittävän suojan tietokoneohjelmille

Vaikka investointi tietokoneohjelmaan voi olla suuri, se on erilainen kuin monissa muissa tuotteissa. Kalleinta on testata, että ohjelma toimii luotettavasti kaikissa tilanteissa ja korjata esiin tulleet ohjelmointivirheet, jotka liittyvät nimenomaan ohjelmakoodin yksityiskohtiin eikä sen sisältämiin ideoihin. Ilman oikeutta käyttää samaa ohjelmakoodia kilpailija joutuu tekemään tämän testauksen itse. Tekijänoikeus suojaa ohjelmakoodin ja siten oleellimmän osan investoinnista.

Yhdysvalloissa on myönnetty ohjelmistopatenteja jo pitkään. Tätä ei kuitenkaan voi käyttää perusteena ohjelmistopatenttien tuomiselle myös Eurooppaan – mikä olisikin mielekäästä vain, jos ohjelmistopatenteista olisi osoitetusti enemmän hyötyä kuin haittaa. Nykyään mikään ei estä eurooppalaisia yrityksiä halutessaan patentoimasta ohjelmiaan Yhdysvalloissa ja kääntäen, amerikkalaiset patentit eivät anna EU:n ulkopuolisille mitään etuja Euroopassa.

EFFIn mielestä tekijänoikeus on riittävä oikeudellinen keino puolustaa oikeuksia tietokoneohjelmistoihin.

Lopuksi

Direktiivin lopullista sisältöä ei vielä tiedetä. Tällä hetkellä ei ole myöskään selvää, millaisia muutosehdotuksia siihen tullaan tekemään ennen täysistuntoa. Niinpä emme kykene antamaan vielä täsmällistä listaa suositeltavista muutosesityksistä. Olemme kuitenkin valmiit avustamaan kaikin mahdollisin keinoin järkevään lopputulokseen pyrkimisessä ja toivommekin, että voisimme olla vuoro-

puhelussa direktiivin lopullisen sisällön suhteen.

Yhteistyöterveisin,

Ville Oksanen
Oikeustieteen kandidaatti
Varapuheenjohtaja, Electronic Frontier Finland ry
ville.oksanen@effi.org
040 536 8583

Kai Puolamäki
Filosofian tohtori
Hallituksen jäsen, Electronic Frontier Finland ry
kai.puolamaki@effi.org
050 522 8111

Viitteitä:

[EPO] Esimerkkejä EPO:n myöntämistä kyseenalaisista ohjelmistotuotepatenteista:
<http://swpat.ffii.org/patents/samples/index.en.html>

[INN] J. Bessen, R. Hunt, "Empirical Look at Software Patents", 2003,
<http://www.researchoninnovation.org/online.htm>.

[EGOV] Avoimet standardit ovat tärkeitä mm. toimivalle sähköiselle hallinnolle ja palveluille, ks. esim.: Commission of European Communities, "Linking up Europe: the importance of interoperability for e-government services", 2003.

[EFFECTS] Software Patent Work Group @ FFII, "Software Patents in Action",
<http://swpat.ffii.org/patents/effects/>.

[GIF] League for Programming Freedom, "Burn All GIFs", <http://burnallgifs.org/>.

[MP3] Software Patent Work Group @ FFII, "MPEG-related patents on compression of acoustic data", <http://swpat.ffii.org/patents/effects/mpeg/index.en.html>.

[JPEG] Software Patent Work Group @ FFII, "Lossy Compression (JPEG et al) patents", <http://swpat.ffii.org/patents/effects/jpeg/index.en.html>; Wired News 19.7.2002, "JPEG Patent Claim Sparks Concern", <http://www.wired.com/news/business/0,1367,53981,00.html>.

Electronic Frontier Finland – EFFI ry on perustettu käyttäjien ja kansalaisten oikeuksien puolustamiseen Internetissä. Yhdistys pyrkii vaikuttamaan muun muassa lainsäädäntöhankkeisiin sananvapaudesta, tekijänoikeudesta, tietokoneohjelmien patentoinnista ja yksityisyyden suojasta Suomessa ja Euroopassa. EFFI on European Digital Rightsin perustajajäsen ja Global Internet Liberty Campaignin jäsen. Lisätietoja EFFIn kotisivulta osoitteessa <http://www.effi.org/>.